

Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego, t. 1, red. Rafał Łatka, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2020, 536 s.

Pod koniec 2020 r. ukazał się tom 1 *Słownika biograficznego polskiego katolicyzmu społecznego* pod redakcją dr. hab. Rafała Łatki, wydany przez Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego oraz Wydawnictwo Neriton. Biorąc pod uwagę, że Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej został powołany w lutym 2020 r., tempo powstania tej publikacji jest imponujące¹. Warto już na wstępie podkreślić, że nie wpłynęło to na wartość merytoryczną książki.

Oddawany do rąk czytelnika tom 1 *Słownika polskiego katolicyzmu społecznego* jest zapowiedzią wielotomowej serii, nad którą czuwa jedenastoosobowa Rada Programowa pod przewodnictwem prof. dr. hab. Jana Żaryna. Zaplanowano siedem tomów, wydawanych w układzie holenderskim, co oznacza, że w poszczególnych tomach biogramy zostaną zamieszczone w układzie alfabetycznym. W każdym z nich ma być opublikowanych ok. sześćdziesięciu haseł biograficznych. Cel serii został jasno określony w przedmowie dr. hab. Pawła Skibińskiego. Przede wszystkim jest to podjęcie próby „rzetelnego oddania fundamentalnego znaczenia katolicyzmu społecznego w najnowszej historii Polski minionego stulecia”². Inicjatorzy *Słownika* chcą to osiągnąć poprzez możliwie szerokie i pełne przedstawienie biogramów ważnych postaci związanych z katolicyzmem społecznym w Polsce. Pragną ułatwić czytelnikom dostęp do informacji i popularyzować wiedzę o środowisku, które przez wiele lat było przedstawiane nieobiektywnie, a niektórzy jego działacze w ogóle nie znaleźli należnego im miejsca w historiografii. *Słownik* wypełnia tę lukę w badaniach.

¹ O Instytucie zob. <https://idmn.pl/index.php/o-instytucie/>, dostęp 27 I 2021 r.

² P. Skibiński, *Przedmowa* [w:] *Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego*, red. R. Łatka, t. 1, Warszawa 2020, s. VIII.

Ramy chronologiczne publikacji obejmują cały wiek XX, chociaż oczywiste jest, że wielu bohaterów serii rozpoczęło działalność wcześniej. Warto zaznaczyć, że zdecydowano się publikować tylko biogramy osób niezżyjących. Jest to decyzja słuszna. Czytelnik otrzymuje pełen komplet informacji o danej osobie, które szybko nie ulegną dezaktualizacji.

Wydawcy *Słownika* dokładnie sprecyzowali przedmiot badań. Zaznaczyli, że termin „katolicyzm społeczny” jest rozumiany przez nich szeroko. Stąd też w serii słownikowej planują zamieścić biogramy przedstawicieli różnych środowisk, które odwoływały się do myśli katolickiej, by – jak tłumaczy – „z jednej strony jasno ukazać bogactwo tego szerokiego nurtu społeczno-politycznego, a z drugiej przedstawić fakt realnego pluralizmu politycznego panującego wśród polskich katolików”³. Nie ograniczają się zatem do środowiska chrześcijańsko-demokratycznego czy działających oficjalnie grup katolików świeckich, ale publikują też biogramy osób związanych z ruchem ludowym, konserwatyzmem oraz niezwiązanych z żadnym określonym nurtem. Wyjątek uczyniono jedynie dla narodowców, których biogramy znajdują się w odrębnej, wydawanej również przez Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej, serii słownikowej *Słownik polskiego ruchu narodowego*, zapowiedzianej w przedmowie przez dr. hab. Pawła Skibińskiego, zastępcę dyrektora tegoż Instytutu⁴. Dobierając bohaterów biogramów, zdecydowano się nie czynić rozróżnień obrządkowych.

Publikacja tytułem nawiązuje do trzytomowego *Słownika biograficznego katolicyzmu społecznego w Polsce*, którego tomy ukazały się w latach 1991–1995⁵. Czytelnik może się zatem zastanawiać, czy zasadne było wydanie podobnej publikacji. Zdecydowanie tak. Blisko dwie dekady od opublikowania tomu 1 *Słownika biograficznego katolicyzmu społecznego w Polsce* stan wiedzy na temat niektórych postaci występujących na kartach pierwszego ze słowników zdecydowanie się zmienił. Nie było wówczas dostępu do wielu materiałów archiwalnych, a zwłaszcza dokumentów wytworzonych przez komunistyczny aparat represji, zgromadzonych obecnie w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Pozwoliły one nie tylko poszerzyć stan badań i wiedzę na temat niektórych postaci, lecz także ukazać ich działalność w szerszej perspektywie, pod kątem inwigilacji przez tajne służby PRL, a w niektórych przypadkach również współpracy z nimi. Jest to niezwykle istotne. Dopiero biorąc pod uwagę źródła różnej proweniencji, analizując je i porównując, można obiektywnie przedstawić działalność prezentowanej postaci, a niekiedy też zweryfikować informacje błędne, krążące w obiegu naukowym.

Wydawcy tomu zaprosili do współpracy wybitne grono 36 autorów, uznanych specjalistów z różnych ośrodków naukowych, reprezentujących zarówno uniwersytety i ośrodki akademickie (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Katolicki Uniwersytet

³ *Ibidem*, s. IX.

⁴ *Ibidem*, s. VIII–IX.

⁵ *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 1–3], kom. red. R. Bender, Lublin 1991–1995; recenzja: W. Firlej, *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce, pod red. R. Bendera i in., t. 1*, Warszawa 1991. *Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych*, t. 2, Lublin 1994, „Studia Kieleckie. Seria Historyczna” 1995, nr 1, s. 69–71.

Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Warszawski, Akademię Kaliską im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Chełmie), jak i ważne placówki badawcze (Instytut Pamięci Narodowej, Polską Akademię Nauk, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Powstania Warszawskiego).

Publikacja została poprzedzona słowem wstępnym Prezydenta RP Andrzeja Dudy i Wiceprezesa Rady Ministrów, Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego prof. dr. hab. Piotra Glińskiego.

W tomie znalazło się sześćdziesiąt biogramów przedstawicieli różnych warstw społecznych i zawodów, zarówno duchownych, jak i świeckich działaczy katolickich, tych popularnych, których noty biograficzne były już publikowane wielokrotnie w różnego rodzaju opracowaniach, nie tylko o charakterze słownikowym i encyklopedycznym, jak też postaci nieco mniej znanych, działających na rzecz lokalnych społeczności. Oprócz biogramów wybitnych postaci Kościoła katolickiego, takich jak: sługa Boży kard. August Hlond, kard. Adam Sapieha, kard. Stefan Wyszyński, kard. Edmund Dalbor, bp Stanisław Adamski, bp Józef Gawlina, zamieszczono biogramy innych duchownych i kapłanów: o. Józefa Bocheńskiego, s. Marii Górskiej, ks. Hilarego Jastaka, ks. Zygmunta Kaczyńskiego, ks. Władysława Kornilowicza, ks. Antoniego Marchewki, ks. Jana Piwowarczyka, ks. Michała Rękasa, ks. Jana Kantego Szurleja, ks. Piotra Wawrzyniaka. Wielu bohaterów *Słownika* to postacie zaliczane dziś do grona świętych, błogosławionych i sług Bożych Kościoła katolickiego, jak bł. Edmund Bojanowski, bł. Hanna Chrzastowska, słuźebnica Boża Kościoła katolickiego matka Róża Czacka, sługa Boży ks. prof. Wincenty Granat, św. o. Maksymilian Kolbe, św. s. Urszula Ledóchowska, słuźebnica Boża Kościoła katolickiego Wanda Malczewska, bł. ks. Jerzy Popiełuszko, bł. ks. Franciszek Rogaczewski, bł. Stanisław Kostka Starowieyski, słuźebnica Boża Kościoła katolickiego Jadwiga Zamoyska. Spośród świeckich działaczy katolickich w publikacji zostały zamieszczone m.in. biogramy: Jerzego Brauna, Mirosława Dzielskiego, Jana Józefa Frankowskiego, Antoniego Gołubiewa, gen. Józefa Hallera, Jana Hoppego, Jana Stanisława Jankowskiego, Stefana Kaczorowskiego, Feliksa Konecznego, Wojciecha Korfatego, Karoliny Lanckorońskiej, Konstantego Łubieńskiego, Hanny Malewskiej, Ignacego Paderewskiego, Karola Popiela, Władysława Siły-Nowickiego, Teresy Strzembosz, Konstantego Turowskiego, Konstantego Wolnego, Janusza Zabłockiego.

Hasła te są zróżnicowane objętościowo, co oczywiście wiąże się ze znaczeniem poszczególnych postaci i ich działalnością. Każde hasło zawiera najnowszą bibliografię, w której wyszczególniono materiały archiwalne, źródła drukowane i opracowania. Jest to niewątpliwie walor tej książki.

Zaprezentowane sylwetki działaczy oraz ich dokonania przybliżają wkład formacji ideowej, która oddziaływała na rozwój myśli i dziedzictwa narodowego. Wspomniane osoby wywarły istotny wpływ na bieg historii Polski. Działalność katolicko-społeczna przez wiele lat była zakłamywana, deprecjonowana i pomijana. Dzięki Instytutowi Dziedzictwa Myśli Narodowej kierowanemu przez prof. Jana Żaryna i zespołowi historyków wielu bohaterów narodowych odzyskuje należne im miejsce w historii.

I POLEMIKI

Publikacja przywraca świadomość społeczną oraz uświadamia znaczenie przedstawicieli środowiska chrześcijańsko-narodowego i ich wkład w rozwój życia politycznego, społecznego i gospodarczego w Polsce. Bez wątplenia zarówno tom 1 *Słownika*, jak i zapowiadane kolejne staną się inspiracją do dalszych pogłębionych badań zarówno o charakterze biograficznym, jak i katolicko-społecznym. Z pewnością po tę publikację będą sięgać badacze różnych dziedzin, którzy docenią wysiłek pomysłodawców, wydawców, redaktora i autorów tomu.

Cecylia Kuta

Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Krakowie
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
ORCID: 0000-0001-9485-3239

CECYLIA KUTA – dr hab. nauk humanistycznych, naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Krakowie, adiunkt na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, członek Komisji Historycznej PAN, Oddział w Katowicach oraz Stowarzyszenia Profesjonalistów Informatyki, członek redakcji periodyków naukowych „Pamięć i Sprawiedliwość”, „Zeszyty Historyczne WiN-u”, „Nasza Przeszłość”. Zajmuje się badaniami dziejów organizacji katolików świeckich po II wojnie światowej oraz środowisk twórczych i opozycji w PRL. Autorka wielu publikacji naukowych i popularnonaukowych poświęconych najnowszej historii Polski, m.in. książek: „Działacze” i „Pismaki”. *Aparat bezpieczeństwa wobec organizacji katolików świeckich w Krakowie w latach 1957–1989* (Kraków 2009); *Nieczenzurowane. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie w latach 1976–1990* (Kraków 2019).

CECYLIA KUTA – is a habilitated doctor of the humanities, the director of the Branch Bureau for Historical Research of the Institute of National Remembrance in Cracow, a lecturer at the Pontifical University of John Paul II in Cracow, a member of the Historical Commission of the Katowice Branch of the Polish Academy of Sciences and the Association of Information professionals, and a member of the editorial boards of the academic journals *Pamięć i Sprawiedliwość*, *Zeszyty Historyczne WiN-u*, and *Nasza Przeszłość*. She researches the history of post-World War II lay Catholic organizations as well as the artistic milieus the opposition in the Polish People's Republic. Prof. Kuta has authored numerous academic and popular works devoted to contemporary Poland, including the books: „*Działacze*” i „*Pismaki*”. *Aparat bezpieczeństwa wobec organizacji katolików świeckich w Krakowie w latach 1957–1989* (“Activists’ and ‘Hacks’: The Security Apparatus Towards the Organization of Lay Catholics in Cracow in 1957–1989”, Cracow, 2009) and *Nieczenzurowane. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie w latach 1976–1990* (“Uncensored: From the History of the Samizdat Press in Cracow in 1976–1990”, Cracow, 2019).